

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

เรื่อง หนทางรองรับของประเทศไทยต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยี
ด้านสารสนเทศและการสื่อสารของโลก

ผู้วิจัย นาวาอากาศเอกอนุวัตร เล็กสวัสดิ์

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 54

ตำแหน่ง รองเจ้ากรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทหารอากาศ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้โลกก้าวเข้าสู่ยุค “สังคมสารสนเทศ” ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงจากยุค “สังคมเกษตรกรรม” สู่ยุค “สังคมอุตสาหกรรม” ในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้การกระจายข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีลักษณะการกระจายแบบทุกทิศทาง มีระบบตอบสนองอย่างรวดเร็ว และยังเป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทิศทาง เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดกระแส “โลกาภิวัตน์ (Globalization)” ที่ได้รับการกล่าวขานและวิพากษ์วิจารณ์อย่างแพร่หลายตั้งแต่ทศวรรษ 1980 - 90 เป็นต้นมา นำมาซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงมากมาย อย่างรวดเร็วและมีผลกระทบต่อเนื่องกันไปทั่วโลก การเชื่อมโยงกันของโลกส่งผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา วัฒนธรรม การเมืองและเทคโนโลยีทั้งในลักษณะการปะทะแลกเปลี่ยนสอดคล้องกลมกลืนครอบงำ และต่อต้าน รวมทั้งมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ประเทศไทยควรมีหนทางรองรับที่เหมาะสมอย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา ผลกระทบจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารตลอดจนแนวทางการรองรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับโลกและระดับประเทศ และศึกษาวิเคราะห์ หลักการ ทฤษฎี ยุทธศาสตร์ นโยบาย กลยุทธ์ วิธีการรองรับความเปลี่ยนแปลงจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เกิดขึ้น

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของประเทศไทยและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางด้านยุทธศาสตร์ประเทศ การเมือง การทหาร เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคม จิตวิทยา และวัฒนธรรม ที่มีผลต่อการรองรับความเปลี่ยนแปลงจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

3. เพื่อหาหนทางที่เหมาะสมในการรองรับการเปลี่ยนแปลงจากเทคโนโลยีด้านสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นผลกระทบจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในมิติต่างๆ โดยพิจารณาจากผลกระทบในระดับโลก ศึกษาวิเคราะห์องค์รวมประกอบกับการศึกษาวิเคราะห์ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมจิตวิทยา และวัฒนธรรม โดยใช้วิธีสังเคราะห์ สัมภาษณ์ ออกแบบสอบถามต่อผู้บริหารระดับสูงในด้านต่างๆ และนักศึกษา วปอ. และ ปรอ. ที่มีความรู้ และประสบการณ์ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยสังเคราะห์จากข้อมูล ข่าวสาร หลักการ ทฤษฎี ที่เก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งจากเอกสาร อินเทอร์เน็ต การสอบถาม สัมภาษณ์ การเปิดกระทู้สอบถามผ่านเครือข่ายสังคม (Social Network) ฯลฯ เพื่อศึกษาความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เกิดขึ้นในระดับโลกและระดับประเทศ แนวทางการรองรับของประเทศต่างๆ แล้วสังเคราะห์ หาหนทางที่เหมาะสมในการรองรับการเปลี่ยนแปลงจากเทคโนโลยีด้านสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศไทย โดยการปรึกษาสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูง ผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการระดับนโยบายในด้านต่างๆ และนักศึกษา วปอ. และ ปรอ. ที่มีความรู้ และประสบการณ์ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดกระแส “โลกาภิวัตน์ (Globalization)” ทำให้โลกก้าวเข้าสู่ยุค “สังคมสารสนเทศ” ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่นำมาซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงมากมาย เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกที่สำคัญ ดังนี้

1. มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมากและมีแนวโน้มว่าจะรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี ตลอดจนแนวความคิด พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของประชาชน ลงไปถึงระดับบุคคล

2. เกิดสถานะแวดล้อมใหม่ที่โลกมีการเชื่อมโยง (Interconnectivity) มีปฏิสัมพันธ์ (Interactivity) เป็นเครือข่ายที่มากขึ้น และเกิดการไปมาหาสู่เคลื่อนย้ายระหว่างกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่มีพรมแดนหรือแบบแผนชัดเจน เป็น โลภไร้พรมแดน ซึ่งคนมีความสัมพันธ์รวมกลุ่มกันข้ามประเทศในรูปแบบต่างๆ เกิดการลบเลือนของอาณาเขตและเขตแดนของประเทศ การติดต่อสื่อสารมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนทั่วโลกไม่ได้ถูกจำกัดตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือตามเขตแดนและระยะทางจริงอีกต่อไป

3. กระแสโลกาภิวัตน์กับการสร้างความเป็นตะวันตกหรือการสร้างความทันสมัย (Globalization as Westernization and Modernization) และการทำให้เป็นสากล ก่อให้เกิดโครงสร้างของความเป็นสมัยนิยม ซึ่งอาจพิจารณาได้จากการแผ่ขยายของระบบทุนนิยม การกลายเป็นระบบอุตสาหกรรม อันเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการพัฒนาเพื่อสร้างคามทันสมัย ในบางพื้นที่ผลกระทบที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์เหล่านี้ได้ครอบงำวัฒนธรรมท้องถิ่นบางประการ ระบบทุนนิยมนั้นได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรมบริโภคนิยมอย่างชัดเจน

4. โลกกำลัง (พยายาม) ก้าวข้ามจากการ “แข่งขันและกอบโกย (Divide and Conquer)” ไปสู่การ “แบ่งปันและเกื้อกูล (Unite and Collaborate)” ทั้งนี้ภายใต้เสรีภาพในด้านต่างๆ เนื่องจากความหวาดกลัวต่อภาวะสะท้อนกลับของสังคมความเสี่ยง ได้หล่อหลอมให้แต่ละประเทศปรับเปลี่ยนตัวเองจากความเป็นอิสระ ไปสู่แนวโน้มการร่วมมือร่วมใจกันที่มากขึ้นทั้งในระดับโลก ทวิภาคีองค์กร ตลอดจนระดับบุคคล

5. การเปลี่ยนแปลงของคนรุ่นใหม่จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศยังทำให้คนรุ่นใหม่มีความแตกต่างจากคนรุ่นเดิมอย่างมาก ทั้งแนวความคิด ความเชื่อ พฤติกรรม อุปนิสัย คนรุ่นใหม่จะมีคุณลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากคนรุ่นเดิมในด้านต่างๆ ดังนี้

การทำงานเชิงขนาน (Parallelism) การทำงานเชิงขนาน คือ การทำงานหลายๆ อย่างในเวลาเดียวกัน ทำให้ทำงานได้เร็วกว่าในเวลาเดียวกัน แต่จะทำงานในเชิงลึก อย่างลึกซึ้งต้องงานใดงานหนึ่งได้มากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเชื่อมต่อ (Connectivism) เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเชื่อมต่อจากการเชื่อมต่อไปยังศูนย์กลาง (Centralized) กลายเป็นการกระจายการเชื่อมต่อเข้าหากันโดยตรง (Decentralized) ทำให้เกิดเครือข่ายแบบใยแมงมุม (Mesh Network) ซึ่งแต่ละบุคคลสามารถติดต่อสื่อสารกันได้โดยตรงไม่ต้องผ่านคนกลาง ส่งผลกระทบต่อ เช่น รูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร มีการเปลี่ยนแปลงจากตามลำดับชั้นมาเป็นความเท่าเทียมกัน

จินตนาการและการเสมือนจริง (Visualization and Virtualization) คนรุ่นใหม่ใช้ชีวิตอยู่ในโลกแห่งจินตนาการมากขึ้น

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระดับโลก 5 ประการ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเทศไทยในทุกด้าน โดยเฉพาะทางด้านสังคมจิตวิทยาและวัฒนธรรม มีผลกระทบต่อสังคมเมืองเป็นอย่างมากและมีแนวโน้มว่าจะแพร่กระจายสู่ชนบทอย่างรวดเร็ว

แนวความคิดทางยุทธศาสตร์เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากผลกระทบของความก้าวหน้าจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ได้รับการยอมรับแพร่หลายไปทั่วโลก คือแนวความคิดของ ชุนวู ที่เน้นการดำเนินการแบบบูรณาการทุกภาคส่วนโดยการกำหนดเป้าหมายร่วม ซึ่งเป็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนแต่ละชั้น โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสาร ทั้ง “รู้เขา รู้เรา” ให้ทันทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์จากสถานะแวดล้อมในปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถค้นหา ติดต่อ แพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วมาก ในเวลาเดียวกันมีกลยุทธ์ในการดำเนินการเพื่อรองรับสถานะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นอย่างได้ผลและแพร่กระจายไปทั่วโลก ทางทหาร ได้แก่ รูปแบบ Network Centric Operation ในขณะที่ภาคเอกชนเป็นรูปแบบ การจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) ดังนั้น หนทางที่ดีที่สุดในการรองรับการเปลี่ยนแปลงจากเทคโนโลยีด้านสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศไทยควรจะเป็นการดำเนินการตามแนวความคิดดังกล่าว โดยพิจารณาในองค์รวมตามแนวความคิดเชิงยุทธศาสตร์ของชุนวู

เอกสารวิจัยฉบับนี้ได้พิจารณาหนทางรองรับของประเทศไทยแบบบูรณาการในองค์รวมของประเทศไทย และ ด้านสังคมจิตวิทยาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานหลักในการพิจารณาการพัฒนาการในทุกด้านที่เหลือ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจหรือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สรุปผลการสังเคราะห์ ได้ดังต่อไปนี้

1. กำหนดยุทธศาสตร์ชาติที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศให้ชัดเจน เป็นรูปธรรมมากขึ้นเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนแต่ละชั้นให้มองเห็นทิศทางที่จะเดินหน้าร่วมกันไปในอนาคต โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ของประเทศให้เป็นทิศทางที่ชัดเจนซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศยอมรับและร่วมกันเดินหน้าสู่ทิศทางนั้น ทั้งนี้จำเป็นต้องมีการบูรณาการเพื่อให้ “ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบ”

2. ดำเนินการในลักษณะเครือข่าย ปฏิบัติการร่วมกัน ภายใต้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนแต่ละชั้น เน้นการดำเนินการแบบบูรณาการ ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ใช้ศักยภาพของทุกภาคส่วนร่วมกันทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน ลงไปถึงระดับบุคคล ให้เป็นปัจจัยในการทวีกำลังต่อทุกสถานการณ์ โดยใช้ระบบสารสนเทศและการสื่อสารช่วยให้ดำเนินการได้ทันทั่วถึง

3. ให้ความสำคัญกับข้อมูล ข่าวสาร ทั้ง “รู้เขา รู้เรา” รับรู้สถานการณ์อย่างรวดเร็วทันทั่วถึง (Situation Awareness) ทั้งสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม เงื่อนไขเอื้ออำนวยของจังหวะเวลา

4. พัฒนาประเทศสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับแต่ละองค์กร แต่ละหน่วยงาน ชุมชน ลงไปถึงระดับบุคคล สร้างสภาพแวดล้อม โอกาสให้แต่ละบุคคล แต่ละองค์กรสามารถพัฒนาตัวเองได้อย่างเต็มที่โดยปราศจากขีดจำกัด

5. เน้นอัตลักษณ์ความเป็นไทย ใช้จุดแข็งของประเทศไทยที่มี “ความเป็นไทยแบบไทยไทย” ซึ่งเป็นความสามารถในการผสมผสานความแตกต่างอยู่แล้ว วิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยอยู่ท่ามกลางความหลากหลาย เช่น วัฒนธรรมล้านนา อีสาน ลาว ขอม มุสลิม จีน ชาว - มลายู ซึ่งล้วนแต่มีความแตกต่างทางวิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา ภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณี ดังนั้น สภาพแวดล้อมใหม่ ที่โลกมีการเชื่อมโยง มีปฏิสัมพันธ์เป็นเครือข่ายที่มากขึ้น เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่มีพรมแดน เป็น โลกไร้พรมแดน น่าจะเป็นโอกาสของประเทศในการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมดังกล่าว รวมทั้งการปรับปรุงสร้างเสริมสังคมไทยให้มี “ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม”

ข้อเสนอแนะ

ควรดำเนินการวิจัยอย่างเป็นรูปธรรมถึงรูปแบบการดำเนินการตามแนวความคิดเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าว เพื่อวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย ความเป็นไปได้ หาทางกำหนดขั้นตอน รูปแบบระยะเวลาที่เหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป